

Сања Ј. ПАРИПОВИЋ КРЧМАР*
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 29. 9. 2021.
Прихваћен: 27. 2. 2022.

О МЕТРИЦИ У *ЕРЛАНГЕНСКОМ РУКОПИСУ* ИЗ ПРЕПИСКЕ СВЕТОЗОРА ПЕТРОВИЋА**

Рад доноси сегменте преписке из 2004. године академика Светозара Петровића упућене колеги Џејмсу Бејлију везане за питање метрике у *Ерлангенском рукопису*. Издавају се Петровићева запажања о уводном тексту Г. Геземана и указује на доказе о драгоцености овога рукописа као извора нашег знања о асиметричном десетерцу и поузданости за многе важне закључке, без обзира на велики број грешака различите врсте које колекција садржи. До сада необјављено истраживање које је Петровић спроводио о метричком обрасцу у рукописној антологији значајан је допринос како српској версификацији тако и фолклористици.

Кључне речи: Светозар Петровић, Герхард Геземан, *Ерлангенски рукопис*, метрика, асиметрични десетерац.

1. УВОД

На неколицину провокативних питања за дискусију, које Бејли (James Bailey) износи подстакнут читањем текста „Поредбено проучавање...” (Петровић 2003), у писмима од 30. априла, 02. и 23. маја 2004. године, Светозар Петровић опсежно одговара, односно износи своје коментаре и информације, у писму од 04. 07. 2004. Дивећи се колегиној упорности да прочита у целини обиман рад о српскохрватском усменом епском десетерцу, Петровић истиче своју импресионираност у учачању кључних тачака без обзира на постојећу језичку баријеру. Наиме, Бејли је рад читао на српском и током читања скретао пажњу да му треба више времена да прође кроз читав текст јер већ извесно време није читао ништа на српском, који му иначе и није баш добро ишао. Првобитно Петровић у писму објашњава намену поменутог рада и сведочи

* sanja.paripovic@ff.uns.ac.rs

** Рад је настао у оквиру пројекта *Аспекти идентитета и њихово обликовање у српској књижевности* (број 178005), који се уз финансијску подршку Министарства просвете и науке РС спроводи на Одсеку за српску књижевност Филозофског факултета у Новом Саду.

о великом пројекту, односно тимском раду који је замишљен за истраживање овога стиха и проблема везаних за дескрипцију ове форме. Како за пројекат нису одобрена средства у том тренутку (није одбијен, само одложен), Петровић је почео да ради на овом обимном тексту. Потом у писму следи одвраћање од ове теме и осврт на Карела Хоралека (Karel Horálek) и *Ерлангенски рукопис*, што је поднасловом одвојено¹. То је одговор на Бејлијево питање (иницирано коментарима о чланку Владана Недића, „Српскохрватски осмерац”, из писма од 23. маја) колико се неко може уздати у *Ерлангенски рукопис*, као и на помињање Хоралекове изјаве, коју је негде својевремено прочитао, да је рукопис доказ да старије песме нису биле изосилабичне.

2. МЕТРИКА У ЕРЛАНГЕНСКОМ РУКОПИСУ²

Драги Цим,

04. 07. 2004.

[...]³

Што се Ерлангенског рукописа⁴ тиче, јасно је да текстологија треба да узме у обзир комплетну традиционалност, а не само дужност да предочи поуздан текст. Сасвим сигурно је Геземанов [Gerhard Friedrich Franz Gesemann] подужи увод рукописном издању (вероватно најбоља студија коју је икад написао) заслужан за досезање јасности важних питања у тренутку његовог првог објављивања. Геземаново објашњење у уводу је уравнотежено и скрупулозно. Отворено је признао сопствену некомпетентност у појединим питањима (нпр. палеографији), и након изношења и разматрања свих расположивих доказа о главним питањима (време и место записивања песама, човека који их је скупљао и процес којим је објављени рукопис записиван на основу оригиналног концепта тог истог човека, итд.) понудио је понегде дефинитивне закључке, а негде је или означио највероватније хипотезе или изнео више мање особиту неодлучност. Од 1925. године пуно је писано о свим

¹ Diversion: Horalek and Erlangenski rukopis.

² Издвајамо у писму, које смо превели са енглеског, само кључне сегменте о питању *Ерлангенског рукописа*. Угласе заграде означавају део текста који смо изоставили; напомене приређивача такође су у угластим заградама. Сви коментари у фуснотама су наши. Писмо је послато електронском поштом; штампана верзија писма у рукопису раздвојена је од осталих писама листом календара (новембар 2004); остаје питање о интенцији или случајности повезивања листом календара када се зна да су се за корице рукописа употребили макулатурни листови старих црквених календара на немачком језику из 1733. године. Први датум који компјутер бележи у доњем десном углу је 5. 30. 2004; писмо је писано све до 7. 1. 2004; у доњем левом углу стоје бројеви страница – последња је 17. од 18 страна. Преписка је у породичном власништву.

³ Из овог засебног одељка изостављамо почетни део конципиран као одговор на Хоралеков наговештај о неизосилабичности старијих песама, као и Петровићево мишљење о Хоралековом раду.

⁴ *Ерлангенски рукопис старих српскохрватских народних песама*. Приредио Герхард Геземан. Београд: Српска краљевска академија, 1925. У даљем тексту стоји скраћено ЕР. Видети и рашчитану верзију на <http://monumenaserbica.branatomic.com/epf/> (Мирјана Детелић, Снежана Самарџија, Лидија Делић, инж. Бранислав Томић). Приступљено 01. 08. 2021. О питању настанка и судбине овога рукописа видети Клеут 2015: 29–42.

питањима које је Геземан покренуо, али морам признати да је моје директно знање о тој литератури ограничено. Чини се да је у садашњем тренутку више мање прихваћено да је тражени човек био Аустријанац или Немац (Баварац) војни или цивилни официр, не Турчин (са ким би могао делити неспособност разликовања звучних и безвучних сугласника).⁵ Неколико историчара књижевности и фолклориста тражили су у рукопису бугарштите; Геземан је веровао да бугарштите у ЕР нема⁶, и чини ми се да је био у праву, али је стање текста допуштало различита нагађања (усмерена углавном на осмејачке песме које могу да подсети на посебне теме и стил бугарштите) и та допуштења су се често употребљавала, од Д. Костића [Драгутин Костић]⁷ до наших дана. Језички хетероген карактер антологије (кајкавски, ијекавски, икавски и екавски штокавски; бугарски) навео је поједине на помисао да је место сакупљања, поред или уместо Геземанове омиљене опције (западни део војне границе, Крајина), Београд и његова околина током аустријске окупације 1707–1731; тамо је чак по имену идентификован доктор и тумач [...].

Геземан је исправно поступио објављујући ЕР у дипломатском (знак за знак) издању, без исправљања чак и очигледних грешака; више од тога, вероватно, тада се и није могло урадити. Данас, научницима више може користити фотомеханички репринт рукописа од било чега другог (чудно је да још увек не постоји!); напослетку, и у Геземановом издању рукописа сигурно има штампарских грешака и погрешки при транслитерацији: прерађени примерци рукописа на крају књиге садрже мање од 40 редака свеукупно, и постоји грешка у транслитерацији у првом стиху једне од песама ЕР са Хасанагом (на страни 30, „ловио” уместо „ловило”, како је јасно написано у табели VI репродукције). Скорашње популарно издање, од Р. Меденице и Д. Аранитовића (Никшић 1987), транскрибовано модерним српским словима и ортографијом, са корекцијама очигледних грешака и извесним емендацијама текста, може, нажалост, потпуно илустровати проблем са којим се суочава било које такво издање ЕР: лако се уочава грешка у рукопису, чак је могуће и објаснити је и тачно указати на врсту потребне емендације (Геземан често управо то ради у свом уводу), али у појединачним случајевима, више него иначе, немогуће је са сигурношћу указати на посебну замењену реч или облик као изворни или аутентични. (И сам Геземан износи слична запажања у уводу, али их тренутно не могу лоцирати).

Једном речју, ЕР је колекција лоше записаних песама (Геземан је препознао неке од народних песама друге категорије, изван је број додатних по-

⁵ Видети у Геземановом „Уводу” део о иницијалима на стр. X–XII и део о личности записивачевој на стр. XXII. У V глави „Увода” Геземан разматра личност записивача и ортографски проблем (в. 1925: LXIX–LXX). У овом контексту издваја се и поглавље „Антитурски дух нашега зборника”, стр. LXXIII–LXXVI. О записивачу види и С. Самарџија (<http://monumentaserbica.branatomic.com/er1/radovi/2%20Snezana%20Samardzija,%20ER%20LIRSKE%201%20LIRSKOEPSKE%20PESME.pdf>, стр. 5–6). Приступљено 01. 08. 2021.

⁶ В. прву фусноту поглавља о метрици (1925: CXXV).

⁷ Видети Костић 1933–34: 165–169, и Шмаус 1936: 211–221.

зитивно означен у међувремену)⁸; садржи огроман број грешака различитих врста, од којих су многе непоправљиве. Ипак, то је сигурно драгоцен извор нашег знања и може бити поуздана основа – у принципу, као што су поуздана записивања усмене поезије у предмодерним временима – за многе важне закључке, у зависности од а) компетенције научника и поседовања изразитог критичког осећаја који ће га заштитити од замки у тексту и исхитрених одлука, и б) својства разматраних питања. Не треба да буде ни тешко ни замршено састављање листе варијанти песама ЕР (Геземан је припремио/обезбедио једну, из данашње перспективе, наравно, застарелу), или проширење било којих постојећих тематских регистара песама у антологији. Вероватно би било теже и замршеније употребити текстове ЕР као доказ у данас модерном изучавању архаичног митолошког значења појединих израза, формуле, итд.

Са истоветним ограничењем, ЕР је драгоцен извор нашег знања о метрици такође, посебно о 4+6 (у баладама, епским и лирским песмама). Претерано строге статистичке анализе овог стиха (хиперкритичне у смислу третирања Геземановог објављеног текста као нормe, без исправки изузев незнатних 13 стихова у којима су очигледне и лако преправљиве грешке исправљене јер истраживач није желео да се осети као комплетан идиот) показују да 85% стихова у песмама које су претежно десетерачке (око 8060 од укупно око 9560) су 4+6 у нашем уобичајеном разумевању појма, и на основу овог корпуса његове посебне карактеристике су представљене и статистички. Наредни ниво анализе требао би да укључи испитивање изолованих 15%. На основу сопственог истраживања (спроведеног пре много година, и недовршеног, али урађеног на нешто више од половине случајева), закључио сам да огромну већину стихова који нису 4+6 треба приписати условима записивања и умешаности записивача у намери да у тексту исправи оно што мисли да је погрешно. Геземан је био свестан оба ова фактора.

У поглављу о метрици, у уводном тексту⁹, доста се задржао на феномену који бисмо назвали усмено диктираним текстом (причао је о томе уопштено и повезао неколико познатих случајева, Вук и Милија, итд.)¹⁰, такође је грешке у неким појединачним стиховима (и, ретко, у неколико узастопних стихова) приписао нарочито природи изворног записивања. Нажалост, није уложио систематски напор да представи и проучава метрички ефекат тих записа у антологији као целини или бар у неколико довршених песама: на пример, у смислу разлике између дугих и кратких песама, између народних песама и песама из традиције песмарица, између песама различитих дијалеката и вероватно региона (у неким регионима баладе и епске песме биле су традиционално без пратње икаквог инструмента, често су само рецитоване, не певане), итд. Постоји мало наде, наравно, да би огроман напор и време које би неко уложио у ово истраживање било од икакве помоћи у реконструк-

⁸ И приређивачи рашчитане верзије забележили су да ЕР показује „да велики део песама у усменој медији чине осредња поетска остварења” (Делић, <http://monumentaserbica.branatomic.com>, стр. 9). Приступљено 01. 08. 2021.

⁹ „О метрици”, стр. СХХV–СХLVI.

¹⁰ В. Геземан 1925: СХХIХ–СХХХ.

цији посебно уништеног текста – грешке начињене при оригиналном записивању чине срж грешака које сам помињао раније као „коначно непоправљиве” – али би могло много рећи о самом процесу и пружити нам знаке корисне у идентификовању природе изворног записа.

У раду који се не налази у мојој књизи ([...]¹¹) разматрам то питање на основу кратког текста који се налази у старом италијанском љубавном путопису. Аутор, који није знао ни реч српскохрватског језика, записао ју је 1. јуна 1497, као песму коју је певала група људи нашег рода, скачући у колу „попут коза”, поводом посете напуљске краљице градићу Ђоја дел Коле, на југу Италије, близу Барија. [...] ¹² Путопис је пре много година објавио Бенедето Кроче; песма је тада остала непрочитана, а реконструисао ју је Мирослав Пантић касних 70-их из изворног рукописа, представљајући је бугарштичким стихом јер је закључио да је песма најстарији запис бугарштичке песме (Владан Недић, да је у то време био жив, би можда тај стих описао као колски осмерац, што би био прихватљивији опис). На основу механичке репродукције рукописа и Пантићеве транслитерације, мислио сам да је могуће начинити неколико опсервација о природи записа и о његовим последицама. Прво, песма сигурно није записана на основу певања (записао је или ју је споро издиктирао певач или неки локални посматрач италијанском аутору): текст показује изванредну прецизност у раздвајању редака на фонетске речи (акцентске целине); границе између фонетских речи се не могу чути при певању оног ко не зна језик, изузев, у зависности од врсте песме и извођења, граница на крају ретка и мање вероватно, на цезури. Друго, сваки покушај реконструкције таквог текста као низа редака неминовно се суочава са невидљивим лакунима, насталим, у нашем случају, очекиваним последицама многих диктираних текстова: посебно изостављањем поновљених фраза и полустихова певаних песама ([...]). Бојим се да је права реконструкција овога текста коначно непоправљива.

Геземанова анализа другог фактора у стварању грешака, записивачево уплитање у текст – у процесу транскрибовања оригиналног концепта у завршном рукопису – садржи много интересантних опсервација. Његово опредељење на микроконтекст, један или два стиха, у принципу је прихватљивије овде него у његовом разматрању метричких последица првог фактора и овде нуди више наде за прихватљиву емендацију (иако, наравно, у многим случајевима није могуће са сигурношћу тврдити да безазлена грешка у микроконтексту не потиче од озбиљније грешке у концепту изворног записа). Међу примерима грешака у микроконтексту, на које Геземан указује, постоји велика разноликост врста. Неке од потешкоћа су сигурно настале услед записивачевог неразликовања песме и узвика који су ван метричких оквира као и других певачевих интерполација које су биле део посебне изведбе. Они обично претходе стиховном ретку, међутим, сећам се да сам пре много годи-

¹¹ У питању је Петровићев рад „Опкорачење у српскохрватском усменом стиху” (Петровић 1988).

¹² Изостављамо Петровићево појашњење о овом градићу који је Новосађанима и те како познат из периода бомбардовања 1999. Име места је, сведочи Петровић, прешло у урбани фолклор, у вицеве о Лали (даје пример једног таквог вица).

на слушао гуслара (у Буковици, у северној Далмацији, вероватно домовини изворне Хасанагинице), како пева дугачку шаљиву песму у веселој атмосфери, умећући у певање речи, чак и кратке реченице упућене неким људима у публици (изговарајући их – не певајући, чак и не рецитујући – у измењеном, прозаичном тону и гласу). Такве интерполације треба дефинитивно сматрати аутентичним деловима песме у њеном оригиналном извођењу и оне не треба да буду занемарене као њени неважни додаци; треба да буду записане и пажљиво испитане од стране фолклориста за различите могуће знаке, за везе са природним окружењем песме, итд. Па ипак, изучавалац метрике би био идиот ако би овакву песму сматрао метрички мешовитом или говорио о одступању од обрасца у случајевима када се такве интерполације јављају у песми јасно певаној у строгом десетерцу 4+6. Ово се, верујем (потпуно свестан ризика у некритичкој примени уверења), односи на сличан феномен који се може уочити у старим записима странаца и у наше време објављеним текстовима песама снимљених на касету. Ниједан гуслар не одржава исти темпо током извођења, неки од њих радикално мењају брзину при изведби. Слушао сам једном гуслара који у потпуности одговара опису М. Брауна [Maximilian Braun] (препричавам из сећања и можда проширујем како би боље одговарало мом гуслару): у неким важним стиховима, па чак и у одломцима, певач изговара речи споро и пажљиво, слог по слог, а онда, убрзано прелеће преко неких других редака и пасажа (углавном начињених од репетиција и формулативних група/делова), изостављајући слог или два у ретку како би натерао Баварца и магнетофон да поверују да је било повремено деветосложних, па чак и осмосложних стихова у песми (публика је чула 4+6, истом магијом којом и ми чујемо – на нашем матерњем језику – прескочене слоге у свакодневном брзом и можда неразговорном говору).

Описана два типа потешкоћа, одмах уочљива у микроконтексту, али очигледно у вези са околностима оригиналног записивања, замршенија су (и мање заступљена) од других врста потешкоћа и грешака у микроконтексту које Геземан предочава. Сувишно је опширно описивати било који од тих других типова. Неколико примера може назначити њихову суштину: коригујући оригинални концепт записивач покушава да сабије шестосложну формулу у четворосложни полустих, и обрнуто; у многим случајевима он исправља језик песама како би га саобразио правом српскохрватском свакодневном говору ([...]); у другим случајевима, исправља стих уношењем елемената веома сличног система, али непримерено (неприкладан контекст, елизије погрешног типа, итд.); у намери да створи стих од 10 слогова, повремено уноси стихове различитог метра, 5+5, из песама певаних у том метру или импровизованих за одређену прилику.

Заморна прича саопштена у овом писму на странама 7–11 је извештај мог истраживања (поменутог на страни 7) о изолованих 15% стихова који нису 4+6 у усменим десетосложним (4+6) песмама ЕР. Испоставило се да је група изолованих мешовита, начињена од различитих нескладних целина, од којих ниједна не показује чак ни удаљену и нејасну индикацију метричког обрасца који се може разумети као одступање од изосилабичког 4+6. Неи-

зосилабичне форме су постојале у српскохрватском, неке и вековима, пре састављања ЕР, и у усменој и у писаној поезији: нерегуларни стихови ортодоксних и католичких црквених химни и популарних духовних песама, стихови (можда троакценатски) стародревне бугарштице, различити полисилабични облици ([...]), настали под италијанским утицајем у центрима дуж јадранске обале и под руско украинским утицајем на хришћанској страни. Колико год се међусобно разликовале, све ове форме показују препознатљив образац. Не постоји образац у изолованим стиховима. Нажалост, то је само колекција очигледних грешака. Карактеристично је да чак ни Топић – упркос његовој опсесији о „релативном силабизму” (у смислу М. Двуска [Maria Dłuska]) као изворном облику српскохрватског (као и пољског) усменог епског стиха – није придавао значај одступањима од строгог десетерца 4+6 у ЕР. [...]¹³

Геземан је више мање био неодлучан по питању коришћења доказа из ЕР у испитивању српскохрватске версификације.¹⁴ Понекад је настојао да да негативан одговор (на пример, страна CXL, јер је „писарева традиција веома рђава, нарочито у погледу на метрички облик”¹⁵), а каткад, на последњим странама поглавља о метрици (стр. CXLIII–CXLVI), испрва допушта, а потом и благо сугерише, особит позитиван одговор. Верујући да певач често занемарује цезуру (Геземан користи термин диереза) – „прескаче диерезу”, „изоставља је”, „игнорише је” – исказује упитаност „да ли је то субјективизам писарев или слобода тадашњих и тамошњих певача”. На самом крају поглавља, пре расправе о другим питањима, закључује да се не може у потпуности одредити „да ли је то какав ранији ступањ у развоју десетерца ка данашњем савршенству, или је само ’опадање с висине’”.

[...]

Колико ја знам, изузев страница о метрици у уводу ЕР, Геземан се никада није бавио метричком анализом српскохрватског усменог текста. Међутим, његов *Studien zur suedslavischen Volksepik* (објављен 1926, годину дана након ЕР, написан углавном неколико година након што је написао уводни текст за ЕР, [...]) садржи сажету анализу (на три или четири странице) општих напомена о десетерцу и пожељном начину истраживања усменог стиха. Ова студија у целини и странице о стиху садржане у њој могу бити значајни документи историје наше научности током 1920-их, једна од прекретница у модерној филологији. [...].

У Геземановим одломцима о метрици написаним након ЕР нема помена о његовој омиљеној теми присутној у поглављу о метрици у ЕР: „прескакање

¹³ Након овог дела у писму следи кратак одељак о Мирославу Топићу и Петру Буњак (Mini-Diversion: Topic and Bunjak). Овај део, настао као одговор на Бејлијево питање да ли познаје двојицу колега, изостављамо. Потом се Петровић враћа запажањима о Геземану и Хоралеку.

¹⁴ „Хтео сам доказати да се само са највећом критиком може наш рукопис (као и сви старији) употребити као грађа за историју народне метрике, јер је писарева традиција веома рђава, нарочито у погледу на метрички облик” (Геземан 1925: CXL).

¹⁵ Сва цитирања Геземанових речи које проф. Петровић у писму доноси преносимо дословно из предговора ЕР.

диарезе”. Не знам да ли је мислио да оживи тему под окриљем неких његових замагљених изјава и дефиниција (нпр. „јединствена потпуна целина”), што би била велика штета, или је напослетку разумео да је прича о епским десетерцима без диарезе, итд, била чиста глупост. Версификација, метрика, дефинитивно није област Геземанове компетенције (нити његовог стварног интересовања) – што се лако да видети у многим његовим узгредним напоменама у другим контекстима – али резултат његовог поигравања са идејом „изостављене диерезе” је невероватан и тежак за разумевање посебно кад долази од човека који је иначе озбиљан и скрупулозан филолог. Током такве игре, овде, он изненада почиње да чини тривијалне грешке при читању једноставних текстова, постаје неспособан да изброји број слогова у ретку и при анализама претпоставља тачку гледишта писара ЕР који се уплитао у текст и ’исправљао’ га, зато што је мислио да нешто није у реду са њим – процедура коју је Геземан сам коректно детаљно описао раније (сви примери тривијалних преписивачких грешака насталих писаревим мешањем у текст, које цитирам у овом писму на стр. 11, из Геземана (!), појављују се сада током Геземановог мешања у текст који се анализира и у повременим предложеним исправкама). [...]¹⁶

3. КА ЗАКЉУЧКУ

Подстакнут провокативним питањима колеге Џејмса Бејлија, посебно питањем колико се неко може уздати у *Ерлангенски рукопис*, академик Светозар Петровић у преписци из 2004. године опсежно износи како запажања о уводном тексту Г. Геземана, тако и доказе о драгоцености овога рукописа као извора нашег знања о метрици, особито асиметричном десетерцу, и поузданости за многе важне закључке, без обзира на велики број грешака различите врсте које колекција садржи. Релевантност ових опсервација у необјављеном писму проф. Петровића чита је првенствено због преиспитивања метричких ефеката изворног записивања и због анализе фактора који утичу на одступања од ове метричке схеме. Јукстапонирајући Геземанова и сопствена виђења, указује на грешке при оригиналном записивању са интенцијом идентификовања природе изворног записа. Маркирају се посебно, на основу његовог недовршеног истраживања, два фактора у стварању грешака, којих је и Геземан био свестан: услови записивања и умешаност записивача у намери да у тексту исправи оно што мисли да је погрешно.

До сада необјављено истраживање које је Петровић спроводио о метричком обрасцу у рукописној антологији значајан је допринос како српској версификацији тако и фолклористици, посебно када се има у виду чињеница да се питању метрике у ЕР није довољно поклањало истраживачког времена.

¹⁶ Петровић потом започиње да илуструје примером све управо речено. Недостаје последња страница овог писма што се да закључити на основу пагинације у левом доњем углу последње странице у преписци (стоји 17/18) и недовршене мисли започете на њеном крају.

Питања која иницира Геземан, а потом Петровић опсервира, донекле су се нашла, премда само као наговештај, у фокусу интересовања нових приређивача ЕР који ће, између осталих особености зборника, констатовати и метричку недоследност, односно нарушавање десетерачког обрасца, слоговну неуједначеност која има више узрока, а која је управо због те колебљивости доказ аутентичности грађе.¹⁷

За крај, подсетимо се завршетка уводног текста у којем Геземан даје објашњење садржаја критичког апарата; међу тим ставкама стоји и следеће: „О погрешном стиху нисам ништа рекао у напоменама, иако једна потпуна и свестрана критичка анализа не би требало да то мимоиђе. [...] Главни, пак, узрок што се држим у резерви јест овај. Док још лутамо у мраку у најосновнијим питањима схрв. народне метрике, било би још рано за овај критички посао” (1925: CXLVII–CXLVIII). Чини се да смо пред овим задатком и даље, и да је Петровићев осврт на питање метрике у овом рукопису, иако не у научном оквиру, неопходан подстицај за потоње критичке анализе тог типа.

ЛИТЕРАТУРА

- Геземан 1925: Г. Геземан, Увод, *Ерлангенски рукопис старих српскохрватских народних песама*, Герхард Геземан (прир.), Београд: Српска краљевска академија, I–CXLVIII.
- Делић: Л. Делић, *Ерлангенски рукопис старих српско-хрватских народних песама: епске песме*, <http://monumentaserbica.branatomic.com>, 1–19. приступљено 01. 08. 2021.
- Детелић, Делић: М. Детелић, Л. Делић, *Проблеми приређивања Ерлангенског рукописа*, <http://monumentaserbica.branatomic.com>, 1–18.
- ЕР: *Ерлангенски рукопис старих српскохрватских народних песама*, Герхард Геземан (прир.), Београд: Српска краљевска академија, 1925. Рашчитана верзија: <http://monumenaserbica.branatomic.com/erpp/> (Мирјана Детелић, Снежана Самарџија, Лидија Делић, инж. Бранислав Томић).
- Ерлангенски рукопис: зборник старих српскохрватских народних песама*, Радослав Меденица, Добрило Аранитовић (прир.), Никшић: Универзитетска ријеч, 1987.
- Клеут 2015: М. Клеут, О настанку и судбини Ерлангенског рукописа, *Јужнословенски филолог* LXXI, св. 3–4, 29–42.
- Костић 1933–34: Д. Костић, Још једна бугарштица из 18. века у Ерлангенском зборнику, *Јужнословенски филолог* XIII, 165–169.
- Петровић 1988. С. Петровић, „Опкорачење у српскохрватском усменом стиху”, у: *Усмено и писано/писмено у књижевности и култури*, Светозар Петровић (ур.), *Colloquia Litteraria*, књ. 4, Нови Сад: ВАНУ, 139–168.

¹⁷ Видети С. Самарџија (<http://monumentaserbica.branatomic.com/erl/radovi/2%20Snezana%20Samardzija,%20ER%20LIRSKE%20I%20LIRSKOEPSKE%20PESME.pdf>, стр. 8–9). Приступљено 01. 08. 2021.

- Петровић 2003: С. Петровић „Поредбено проучавање српскохрватскога епског десетерца и спорна питања његовог описа”, *Облик и смисао – Стиси о стиху*, Београд: Фабрика књига, 165–216.
- Самарџија: С. Самарџија, *Ерлангенски рукопис старих српско-хрватских народних песама: лирске и лирско-епске песме*, <http://monumentaserbica.branatomic.com>, 1–28.
- Шмаус 1936: А Шмаус, Има ли бугарштина у *Ерлангенском рукопису?*, *ППНП* III/2, 211–221.

Sanja J. Paripović Krčmar

ON THE METER IN THE ERLANGEN MANUSCRIPT FROM THE CORRESPONDENCE
OF SVETOZAR PETROVIĆ

(Summary)

Encouraged by provocative questions of his colleague James Bailey, especially by the question of how much one can rely on the Erlangen Manuscript, academician Svetozar Petrović extensively lists in his handwritten correspondence from 2004 both observations on the G. Gesemann's introductory text and evidence of the value of this manuscript as a source of our knowledge of the meter, especially the asymmetric decasyllable, and its reliability for many important conclusions, despite the large number of errors of various kind which the collection contains. The relevance of these observations in the unpublished letter of professor Petrović is obvious primarily due to the re-examination of metrical effects of the original record and the analysis of factors that influence the deviations from this metrical scheme. By juxtaposing Gesemann's and own views, he points out errors in the original record with the intention of identifying the nature of the original record. Previously unpublished research conducted by Petrović on the metrical pattern in the manuscript anthology is a significant contribution to both Serbian versification and folklore studies.

Keywords: Svetozar Petrović, Gerhard Gesemann, Erlangen Manuscript, metrics, asymmetric decasyllable.